

ског института Друштва историчара Црне Горе. Због свега тога, ова занимљива и јединствена књига је вишеструко поучна за све оне који се занимају развојем историјске науке у Италији. А подсјећање на великог учитеља у

служби је испуњавања једне моралне обавезе према човјеку који ми је откривао тајне велике историје талијанског Risorgimenta. Толико инструктивне и за изучавање наше националне историје.

Раде Петровић

СТВАРАЊЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВЕ 1918. ГОДИНЕ, Зборник радова, Научна књига, Београд 1989.

Српска академија наука и уметности још у току 1988. године, у намјери обиљеживања 70-годишњице стварања југословенске државе, предложила је да се одржи научни скуп са темом „Стварање југословенске државе 1918. године“. Научни скуп је одржан 5–7. децембра 1988. године. Овај скуп је имао југословенски карактер и „општедржавни значај“. Само мјесто отварања (Скупштина СФРЈ), присуство највиших представника државног руководства, јавног живота, науке и културе у Југославији – најбољи су показатељи намјере организатора да укаже на озбиљност научног проблема и историјског догађаја који је у провинцијалној политичко-бироократској и догматској свијести „прихватан са амаловавањем и ниподаштавањем“.

На основу радова објављених у Зборнику види се да је наведени научни скуп окупио знатан број најистакнутијих научника из Југославије који су се бавили проучава-

њем уједињења југословенских народа 1918. године. Ипак се мора истаћи да су неки недостајали (академик Милорад Екмечић, проф. др Д. Живојиновић, др Новица Ракочевић, др Ђорђе Ђ. Станковић, академик Чедомир Попов и др Петар Опачић). Садржај Зборника извршен је према темама: општи реферати о стварању Југославије, реферати о учешћу појединих народа у стварању државе, међународни приступ стварању државе с посебним освртом на први свјетски рат (1914–1918) у вези с политичким и војним збивањима у Европи у односу на стварање југословенске државе 1918. године, став радничких партија и покрета о њеном стварању, јавност и штампа у Европи о стварању Југославије.

У реферате на тему о општем значају стварања југословенске државе 1918. године спада уводни реферат академика Васе Чубриловића – доајена југословенске историографије чије искуство,

учешће и свједочење открива и расвјетљава мајдан проблема која се могу верификовати само његовом научном есенцијом и ерудицијом.

Поред Чубриловићевог, треба истаћи и радове „Питање стварања југословенске државе као међународни проблем 1914–1918. године“, Бранка Петрановића „Уједињење и уставно обликовање нове државе“, Богдана Кризмана „Хрватски сабор и уједињење 1918. године“, Душана Лукача „Национална измијешаност, константна егзистенцијална угроженост и етничка блискост југословенских народа – чинилац стварања Југославије 1918. године“, Андрије Радевића „Југославија 1918. године творевина представника и заступника национално југословенски опредељених народа“ и Влада Стругара „Југословенски 1. децембар 1918. године“.

Из мноштва квалитетних радова из ове проблематике треба истаћи радове С. Ђуровића, М. Бодрожича, Мила Бјелајца, В. Ђорђевића, Драгослава Јанковића, Вујице Ковачевића, Николе Гаћеше, Олге Поповић и Зографског и Милице Кацин–Вахинс.

Сви наведени реферати чине значајна научна достигнућа, која по свом квалитету чине врхунски домет историографије. Тамо гдје сами не могу да дају коначне судове аутори веома успјешно „покрећу проблеме“, што и јесте сврха ваљаних научних часописа.

Реферати из историје република и покрајина посебно су значајни по богатству коришћења извора, луцидној анализи, методолошком приступу. То су радови др Богдана Кризмана „Хрватски сабор и уједињење“, Енвера Реџића „Босна и Херцеговина и стварање југословенске државе“, Димитрија – Дима Вујовића „Смисао југословенске компане краља Николе у данима уочи уједињења 1918. године“, Монола Подевског „Политички програми Македонаца у годинама стварања југословенске државе“, Богумила Храбака „Двојна југословенска држава – идеја хрватске буржоазије (1914–1941)“, Момчила Зечевића „Словенци и стварање државе Словенаца, Хрвата и Срба 29. октобра 1918. године“, Вићентија Ђорђевић „Југословенска идеја“, Убавке Остојић–Фејић „Британска штампа о стварању југословенске државе“ и Љубомира Крљуша „Организација власти у Војводини у доба стварања СХС“.

Из ове групе реферата треба истаћи радове Јанка Плетерског, Милана Вукмановића, Славољуба Цветковића, Десанке Пешић, Миливоја Татића, Љубинке Трговчевић, Климента Џамбазовског и Станке Вуковић.

Анализа 40-так саопштења објављених у Зборнику радова „Стварање југословенске државе 1918. године“ захтијева садржином и обимом далеко веће оквире од овакве биљешке. Тематика указује на мотив да се овај Зборник

користи у школама и на универзитетима као обавезна литература посебно за студенте хуманитарних факултета. Упознавање са садржином радова код озбиљнијих политичара и посленина културе на југословенском подручју уродило би уочавањем разлика између „политичке“ и „историјске“ свијести. Историчари би се подсјетили на истраживања великог историчара Тојнбија и његове студије „Истраживање историје“ у којој обрађује проблем историјске свијести. Основна порука је научника да су закони историје „чврсте категорије“ и да само ти закони не праштају глупости. Због дубине теме и важности обрађеног проблема упућујемо читаоце на рад Душана Лукача, који указује на нужност живљења југословенских народа у једној држави.

Лукач наводи податак да на територији Србије крајем 19. вијека чини 9/10 досељеничко становништво, јер је поуздано утврђено да је Србија више пута пустошена, нарочито Великом сеобом Срба крајем 17. вијека. Према статистичким подацима из 1840. у административно подијељеној Хрватској живјело је око 778 хиљада Хрвата, 299 хиљада Шокаца и око 504 хиљаде Срба, а на подручју Босне и Херцеговине 1910. године 825.418 Срба, 612.137 муслимана, 385.000 Хрвата. Све ово упућује на закључак о великој на-

ционалној измијешаности и међусобној сродности и упућености, за шта Лукач налази потврду и у научним резултатима Ј. Цвијића.

Лукач наводи три главна фактора која су битно утицала на формирање југословенске државе: 1) национална измијешаност југословенских народа, 2) њихова константна егзистенцијална угроженост и у вези с тим наметнута им самоодбрана већ од времена губитка националне самосталности, 3) етничка блискост.

Лукач истиче да се ова три обиљежја прожимају и међусобно подстичу у дуготрајним и тешким напорима у изградњи југословенског заједништва.

Национална измијешаност, нарочито на српскохрватском језичком подручју, била је од утицаја на покретање и његовање југословенске мисли и саме изградње југословенске државе. То је био један од императива уједињења. Лукач истиче да је политичким факторима 1918. године било „добро познато“ да слободе нема ни у Србији ако је нема у Хрватској, као ни у Загребу ако је нема у Београду.

Радови млађих историчара одражавају ово Лукачево сазнање, што наводи на закључак да ће историографија бити самосталнија „од потреба“ дневне политике.

Милан Бајовић